

Nr 434.

Av herr **Hallén**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 349, med förslag till arbetstidslag för detaljhandeln, m. m.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 349 avhandlas på sid. 48 ff. frågan om automathandeln. Därvid återgivas några synpunkter av den av Centralförbundet för socialt arbete tillsatta kommittén för utredning av ungdomsbrottsligheten. Kommittén framhåller, att de främsta kriminalitetsalstrande faktorerna för ungdomen äro tillgrepp av motorfordon och cyklar samt frestelser till stölder i konfektautomater, konfektyrkiosker och varuhus. Kommittén framhåller dock samtidigt, att motåtgärderna för att minska frestelsetilfällena icke få drivas så långt, att de verka hämmande på den tekniska samhällsutvecklingen. Att cyklar äro begärligt tjuvgods kan enligt kommitténs mening sålunda inte tagas till intäkt för rigorösa åtgärder, som försvåra för gemene man att få ut den största möjliga praktiska nytta av detta färdemedel, och att förbjuda de öppna diskarna i varuhusen kan naturligtvis ej heller komma i fråga endast av den orsaken, att det finns folk, för vilka en öppen och obebakad disk kan bli en frestelse till tjuvnad. Konfektautomaterna anser kommittén utgöra en allvarlig brottsorsak för många ungdomar, enär godsakerna fresta ungdomen mer än de äldre. En reservant bland 1941 års arbetstids- och butiksstängningssakkunniga, revisionschefen hos kooperativa förbundet E. Wingård, yttrar i en reservation om denna sak:

»Ehuru jag icke delar uppfattningen, att man ens i fråga om konfektautomaterna bör tillgripa förbud, synes det mig likväl ur de synpunkter, som kommittén anfört, vara i slående grad inkonsekvent att i lagen upprätthålla en bestämmelse, som förbjuder all slags automatförsäljning utom just den, vilken enligt uppgift innebär den största frestelsen för ungdomen, nämligen frukt- och godsaksförsäljningen. Vore det så, att inskränkningen i rätten att sälja varor från automatapparater hade sitt starkaste motiv i önskemålet att förebygga en ökning av ungdomsbrottsligheten, borde väl nämligen konfektautomaterna vara de, som i första hand drabbades av förbudet.»

I en till de sakkunniga ställd skrivelse har Stockholms stads barnavårdsdirektör Birger Löfving närmare utvecklat dessa synpunkter. Han skriver: »I en genom Centralförbundet för socialt arbete verkställd undersökning angående ligabrottsligheten i våra tre största städer har uttalats följande: 'Stölder i konfektautomater synas inte kunna förhindras på annat sätt än genom att endast i begränsad utsträckning — eller inte alls — tillåta sådana automater. Under alla förhållanden borde det icke vara tillåtet att uppsätta

automater på illa belysta och endast föga trafikerade ställen. Det förhållandet, att konfektautomater tillåtits blott i begränsad utsträckning i Göteborg, har med säkerhet räddat många unga människor i den staden från att bli brottslingar.

Liknande betänkligheter kunna även anföras gentemot försäljnings- och serveringskiosker som ligga avsides, allra helst i de fall där de genom modern glasinredning äro höggradigt frestande till inbrott.

Av detta uttalande synes framgå, att det i varje fall skulle erfordras tillstånd att uppsätta dylika automatapparater. Detta lär emellertid icke vara fallet, då varje innehavare av butik för försäljning av konfektyrer och färsk frukt anses ha rätt att utanför butiken uppsätta en automat för tillhandahållande av samma slags varor, med den enda inskränkningen, att apparaten icke får obehörigt inkräkta på trottoarutrymmet.

Inom barnavårdsnämndskretsar torde man allmänt vara av den mening- en, att det är ganska vanligt, att barn och ungdom göra sig skyldiga till inbrott i konfektautomater eller bedraga sig till varor ur dylika automater genom användande av diverse surrogat för mynt. Dels innehålla automaterna för barn frestande och åtråvärda varor, dels erbjuder själva manipulationen med dessa apparater en lockelse. Huruvida de olovliga tillgreppen ur automater här i Stockholm, såsom man på visst håll velat göra gällande, skulle hava en relativt mindre omfattning därför, att automaterna ha en mera fulländad konstruktion och varorna på grund därav ej äro så lättåtkomliga på oärligt vis som på sina håll i landsorten, undandraget sig mitt bedömande. För egen del har jag dock svårt att tänka mig, att denna omständighet skulle kunna ha någon egentlig betydelse i brottsförebyggande syfte. Av större vikt är måhända, att automaterna ofta äro placerade vid tämligen trafikerade platser, där barn sålunda mera sällan få tillfälle att under dagarna ostört tillägna sig något ur dem genom yttre åverkan.

Av de brott, som begås på ovan angivna sätt, torde endast en mindre del komma till myndigheternas kännedom. Att det synes förhålla sig så erhöi barnavårdsnämnden i Stockholm några år sedan belägg för. Det förekom nämligen i ganska stor utsträckning, att sådana polletter, som av barnen eller deras föräldrar inköpts för 40 öre per styck och mot vilkas avlämnande barnen erhöi middag i skolan, i stället använts i automatapparater och möjliggjort utfående av godsaker till ett värde av 25 öre. I intet enda fall inkom från någon automat innehavare anmälan härom till barnavårdsnämnden. Vidare må omtalas, att vid en av Stockholms folkskolor upptäcktes en dag, att barnen lekte med runda plåtbitar av olika storlekar, vilka hittats bland avfallet från en bleckvarufabrik. Genom undersökning utröntes, att barnen brukat använda dylika plåtbitar i konfektautomater. Vid de samtal barnavårdsnämndens kretsombud hade med några automatägare, ur vilkas apparater barnen på sådant sätt lyckats utfå varor, ansågo ägarna, att det icke var något att bråka om. I detta sammanhang må slutligen nämnas, att ett

vanligt surrogat för mynt är s. k. gaspolletter, som vanligen åtkommits genom inbrott i gasautomatmätare i kök, tvättstugor, källare och dylika lokaler.

Det är således alltför sannolikt, att automatinnehavarna vanligen tiga med att de på oärligt sätt frånhänts varor och utan vidare låta reparera genom åverkan uppkomna skador på apparaterna. Även på föräldrahåll har man ibland visat benägenhet att vilja bagatellisera denna sak.

I det moderna samhället är det naturligtvis icke möjligt att undanröja allt, som kan vara ägnat att innebära frestelser till oärlighet för barn och ungdom. Vad utomhusautomaterna angår, får man väl liksom eljest väga de olika intressena emot varandra. För den händelse det emellertid förhåller sig så, som det uppgivits, att redan utan dessa automater — särskilt på grund av kioskhandeln — tillgången till ifrågavarande slag av njutningsmedel i flertalet samhällen på det hela taget är mer än väl tillgodosedd, bör ju allmänhetens intresse av att dylika automater finnas icke vara så stort och därför väga jämförelsevis lätt emot det ur social barnavårdssynpunkt viktiga intresset att, så långt det kan ske, skydda barnen och förebygga brottsliga handlingar bland dem. Ty att dessa utomhusautomater utgöra en frestelse till oärlighet och i många fall äro den direkta orsaken till att barn lockas in på brottets väg, är otvivelaktigt. Automaterna utgöra tillika, och kanske minst lika mycket en lockelse för barn, som vanligen icke ha gott om pengar, att förslösa sina slantar på dylika inköp, varigenom sålunda direkt motverkas de ej minst från det allmännas sida vidtagna åtgärderna för uppfostran till sparsamhet.

Om emellertid ett totalt förbud mot automathandeln ej anses möjligt att genomföra, så torde likväl det anförda få anses till fyllest motivera åtminstone en begränsning av denna handel, såsom ett icke oviktigt led i samhällets kamp mot barn- och ungdomsbrottsligheten. En dylik begränsning synes böra innebära, att automater ej må uppsättas utan tillstånd och med mindre än att ett verkligt behov föreligger. Helst borde barnavårdsnämnden få tillfälle att yttra sig.»

Departementschefen medger i sitt yttrande i propositionen å sid. 54 om denna art av automathandel, att mot densamma kan med visst fog anföras, att den är ägnad att medföra vissa ur sociala och andra synpunkter mindre tillfredsställande förhållanden, men vid övervägande av vad som anförts för och emot automathandeln har han likväl stannat vid att icke nu föreslå någon ändring av gällande bestämmelser.

Det torde emellertid givas starka skäl för att taga i övervägande frågan om åtgärder mot de s. k. sötsaksautomaterna. Deras behövlighet kan på goda grunder ifrågasättas, då deras varor kunna till kl. 10 à 11 e. m. erhållas i de talrikt förekommande kioskerna och automatförsäljning efter kioskernas stängningstid rimligen ej borde ifrågakomma av andra varor än sådana, som kunna anses som högst angelägna.

Härtill kommer, att, som såväl Centralförbundet för socialt arbete som barnavårdsnämndens direktör i Stockholm framhållit, sötsaksautomaterna ha sin övervägande kundkrets bland barn och halv vuxen ungdom. Bland dessa synas också de grupper vara i tillväxt, som frestas att genom inbrott, åverkan å apparaterna, falska mynt o. d. söka åtkomma sötsaker. Utredningen angående ligabrottsligheten såväl som erfarenheten hos ett stort antal barnavårdsnämnder i landet ådagalägger otvetydigt, att ungdomsbrottsligheten i flertalet fall börjar antingen med smärre tillgrepp från butiksdiskarna eller med kupper mot automatapparaterna. Riksdagen bör därför överväga lämpliga åtgärder mot detta missförhållande. Helst borde förbud mot sötsaksautomater införas. Skulle detta emellertid anses mindre lämpligt av principiella skäl, bör dock ifrågasättas, huru lämpligen restriktiva bestämmelser borde införas ifråga om rätten att uppsätta sötsaksautomater. Liksom i fråga om kioskhandelns försäljning av alkoholfria och därmed jämförliga drycker borde tillstånd till uppsättande av dessa automater sökas hos länsstyrelserna, som med hänsyn till automaternas övervägande kundkrets borde inhämta yttrande från barnavårdsnämnder, ev. skolstyrelser.

Det hemställas därför,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder i syfte att skapa reglerande och restriktiva bestämmelser i fråga om rätten att uppsätta s. k. sötsaksautomater.

Stockholm den 15 juni 1942.

Harald Hallén.
